

Л. В. Прудіус

кандидат наук з державного управління,
заступник директора-начальник відділу
програмного забезпечення та інноваційних технологій
Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів
Національної академії державного управління при Президентові України

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Стаття присвячена дослідженню інноваційних технологій професійного навчання державних службовців, які сприяють розвитку їхнього критичного мислення та підвищенню ефективності діяльності. Проаналізовано дослідження вітчизняних науковців та нормативно-правову базу із зазначеної проблематики. З'ясовано сутність і роль хьюмагогіки як напрямку в теорії навчання та сучасного вчення про безперервну освіту як стиль життя. Визначено серед інноваційних технологій професійного навчання державних службовців інформаційно-комунікаційні технології (електронне навчання, хмарні технології, віртуальне навчання, smart-технології) і технології розвитку критичного мислення (тренінги, інтелектуальні карти (ментальні карти), кейс-стаді, кластер тощо).

Ключові слова: безперервна освіта, онлайн-освіта, електронне навчання, smart-технології, інтерактивні технології, критичне мислення.

Постановка проблеми. Стратегією державної кадрової політики на 2012–2020 роки визначено запровадження системи безперервного професійного навчання кадрів одним із першочергових завдань для підготовки і професійного розвитку кадрів державної служби, здатних забезпечити ефективність державної політики у сфері державного управління та лідерство у проведенні адміністративної й економічної реформ [17]. Упровадження інноваційних технологій професійного розвитку кадрів, зокрема інноваційних методів оцінювання результатів підвищення їхньої кваліфікації, є необхідною умовою забезпечення безперервності навчання відповідно до Меморандуму безперервної освіти Європейського Союзу [12] та Концепції реформування системи підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад [18].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що інноваційні технології в освіті є предметом наукового пошуку багатьох відомих вчених і науковців, зокрема: О.І. Пометун, Л.О. Птащенко, С.О. Сисоєвої, Ю.В. Бистрової, О.О. Долженкова та інших. Однак, незважаючи на значний науковий доробок із дослідження зазначеної проблематики, питання щодо впровадження інноваційних технологій професійно-

го навчання державних службовців залишається недостатньо вивченим.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження та узагальнення інноваційних технологій професійного навчання державних службовців, які сприятимуть розвитку їхнього стратегічного і критичного мислення та підвищенню ефективності діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, освітніми інноваціями є вперше створені, вдосконалені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що мають істотно поліпшити результати освітньої діяльності [16]. Важливим компонентом освітніх інновацій є інноваційні технології.

Ю.В. Бистрова розглядає інноваційну навчальну технологію та сучасні методи викладання як загальнодидактичний процес, що полягає у використанні сукупності оригінальних способів і прийомів спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованих на досягнення мети навчання, розвитку особистості та креативно-фахового здобуття знань і компетенцій відповідно до завдань підготовки професіоналів нового часу. Серед сучасних технологій навчання вона виокремлює такі: особистісно-орієнтовані, інтеграційні, колективної дії, інформаційні,

дистанційні, творчо-креативні, модульно-розвивальні тощо [1].

Слід зазначити, що професійне навчання державних службовців має свої особливості, оскільки воно здійснюється з урахуванням андрагогічних принципів, тобто принципів навчання дорослих, що вимагає інших підходів до організації навчального процесу та має здійснюватись упродовж усього життя, як це визначено Меморандумом безперервної освіти Європейського Союзу («A Memorandum of Lifelong Learning») [12]. Дослідження проблеми забезпечення безперервності освіти вивчається хьютагогікою. Хьютагогіка (від грец. *Εαυτός* – сам, *ἄνω* – вести) – це напрямок у теорії навчання, сучасне вчення про безперервну освіту як стиль життя, вчення про самоосвіту як провідну форму освіти. Предметом хьютагогіки (*heutagogy*) є самовизначена навчальна діяльність, заснована на вдосконаленні власних навичок учіння. Тобто, людина, що вчиться, повинна бути в центрі власного навчання, навчатися не тільки власне предмету, а й організації свого навчання (*double loop learning*), самостійно складати власну траєкторію навчання, зокрема, здійснювати вибір завдань для оцінювання [24].

Крім того, навчання дорослої людини, по-перше, має здійснюватись з урахуванням психологічних особливостей навчання дорослої людини, а по-друге, перевага повинна віддаватись інтерактивним технологіям навчання, які найбільш ефективно забезпечують комунікаційні зв'язки того, хто навчає, і того, хто навчається, сприяють утвердженню партнерських відносин, урахуванню професійного і життєвого досвіду обох суб'єктів педагогічної взаємодії [20].

Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської від слова «interact», де «inter» – це взаємний і «act» – діяти. Таким чином, інтерактивний – це такий, що здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка переслідує конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [21].

Тобто, поняття інтерактивного навчання науковці розуміють як діалогове навчання, що заперечує домінування як одного виступаючого, так і однієї думки над іншою, та передбачає наступне: моделювання життєвих ситуацій, розв'язання творчих завдань, спільне вирішення проблем тощо. Для цього на заняттях ор-

ганізовується індивідуальна, парна і групова роботи, застосовуються дослідницькі проекти, рольові ігри, йде робота з документацією, різними джерелами інформації [9].

Серед інтерактивних методів, форм і прийомів, що найчастіше використовуються в навчальній роботі ВНЗ, Ю.В. Бистрова називає такі: аналіз помилок, колізій, казусів; аудіовізуальний метод навчання; брейнстормінг («мозковий штурм»); діалог Сократа; «дерево рішень»; дискусія із запрошенням фахівців; ділова (рольова) гра (студенти перебувають у ролі законодавця, експерта, юрисконсульта, нотаріуса, клієнта, судді, прокурора, адвоката, слідчого); «займи позицію»; коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; майстер-класи; метод аналізу і діагностики ситуації; метод інтерв'ю (інтерв'ювання); метод проектів; моделювання; «навчальний полігон»; PRES- формула (від англ.: *Position – Reason – Explanation or Example – Summary*); проблемний (проблемно-пошуковий) метод; публічний виступ; робота в малих групах; тренінги індивідуальні та групові (як окремих, так і комплексних навичок) та ін. [1].

Л.О. Птащенко, вивчаючи інноваційний підхід у системі якісної підготовки фахівців з державного управління, до методів інтерактивного навчання відносить ті, які сприяють залученню в активний процес здобування й обробки знань («мозковий штурм», розв'язання ситуаційних завдань, розроблення проекту, інсценування тощо), а також презентації з використанням різноманітних допоміжних засобів: дошки, книг, відео, слайдів, фліп-чартів, постерів, комп'ютерів тощо. Крім того, звертає увагу на розвиток комп'ютерних, телекомунікаційних та інтернет-технологій, які дають можливість вищій освіті перейти від локальної моделі взаємовідносин між викладачами й студентами до розподіленої дистанційної системи надання освітніх послуг [19].

Так, під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається, як правило, за опосередкованої взаємодії віддалених одне від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [15].

Положенням про дистанційне навчання визначено, що інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання – це тех-

нології створення, накопичення, зберігання і доступу до веб-ресурсів (електронних ресурсів) навчальних дисциплін (програм), а також забезпечення організації і супроводу навчального процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, зокрема Інтернету; психолого-педагогічні технології дистанційного навчання – це система засобів, прийомів, кроків, послідовне здійснення яких забезпечує виконання завдань навчання, виховання і розвитку особистості [15].

Залежно від форм навчання інтерактивні технології навчання дорослих С.О. Сисоєва класифікує на дві групи. Перша група (технології розвитку здатності до аналітичної діяльності, кейс-метод, технології проблемного навчання, діалогові технології, метод проектів, методи стимулювання творчої активності, творчі ситуації, навчально-творчі задачі) – це технології, які можуть застосовуватися для навчання дорослої людини як за традиційною, так і за дистанційною формами навчання. Друга група (навчання у співробітництві, навчання в малих групах, навчальний тренінг, метод мозкової атаки, метод Делфі, ігровий метод) – це технології, які більше відповідають традиційним формам навчання і перенесення яких у дистанційну форму потребує аналізу навчальних можливостей систем дистанційного навчання та застосування специфічних організаційних форм навчання у віртуальному навчальному середовищі, зокрема таких як форум [20].

О.І. Пометун пропонує визначити умовну робочу класифікацію інтерактивних технологій навчання, поділяючи на їх на чотири групи залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності: інтерактивні технології кооперативного навчання («Карусель», «Діалог», «Спільний проект», «Коло ідей», «Акваріум» тощо); інтерактивні технології колективно-групового навчання («Мікрофон», «Мозковий штурм», «Навчаючи-учусь», «Ажурна пилка», «Мозаїка», «Аналіз ситуації» (case-метод), «Дерево рішень» тощо); технології ситуативного моделювання («імітаційні (ділові) ігри» тощо); технології опрацювання дискусійних питань («Метод Прес», «Займи позицію», «Зміни позицію», «Дискусія», «Ток-шоу», «Дебати» тощо) [21].

Погоджуючись із запропонованими класифікаціями, слід відзначити також серед інтерактивних технологій ті, які сприяють розвитку

критичного мислення державних службовців, а саме: веббінг, кластер, фішбоун, майндмепінг, RAFT, SWOT-аналіз, «Снігова куля», метод «635», дебрифінг, шерінг та інші, а також проектні технології навчання, технологія портфоліо, тьюторський супровід, гейміфікація тощо. Зокрема, веббінг («павутиння слів») – це метод побудови логічних структурованих зв'язків між явищами і подіями. Веббінг починається з ключового слова, навколо якого «нарощуються» інші терміни, які пов'язані з ним асоціативно або логічно [13]. Кластер (гроно) – це метод формування власної думки, бачення на основі систематизації фактів.

Чудовою альтернативою подання інформації є використання Mind Map (з англ. інтелект-карта або діаграма зв'язків). Техніка складання інтелект-карт називається майндмепінг (англ. mindmapping) [25]. Інтелект-карти ще називають ментальними картами. За допомогою складання ментальних карт можна візуалізувати будь-який процес, будь-то презентація бізнес-плану або досягнення своєї мрії. Цю техніку можна застосовувати для створення нових ідей, їх фіксації, аналізу та впорядкування інформації, ухвалення рішень тощо [7].

О.О. Долженков і Т.Г. Постоян зазначають, що практика професійної освіти свідчить, що з багатьох технологій, які реалізують особистісно-орієнтований підхід у навчанні, найбільш затребуваними є модульно-рейтингова технологія, навчання у співпраці, проектні технології, ігрові технології, кейс-метод, технологія портфоліо [5, с. 33].

Так, важливе значення серед інноваційних освітніх технологій належить технологіям оцінювання знань. Портфоліо є не тільки сучасною ефективною формою оцінювання, а й допомагає вирішувати важливі педагогічні завдання й функції, серед яких: діагностична (фіксуються зміни і зростання показників за певний період навчання), мотиваційна (заохочує до взаємодії в досягненні позитивних результатів), змістовна (максимально розкриває спектр досягнень і робіт, що виконувалися), розвиваюча (забезпечує безперервність процесу розвитку, навчання і виховання), рейтингова (показує діапазон і рівень навичок та вмінь), цілепокладання (підтримує освітні цілі, визначені стандартом) [5, с. 33].

Таким чином, за змістом портфоліо – це добірка праць студента, яка засвідчує його зусилля, досягнення і прогрес навчання за певний відрізок часу [5, с. 33].

Багато науковців особливу увагу надають електронному навчанню, зокрема, масовим онлайн-курсам, віртуальному навчанню, впровадженню хмарних технологій, ігрових технологій [3; 4; 8; 11; 22]. Адже електронні освітні ресурси створюються для модернізації освіти, змістовного наповнення освітнього простору, забезпечення рівного доступу учасників навчально-виховного процесу до якісних навчальних та методичних матеріалів незалежно від місця їх проживання та форми навчання, створених на основі інформаційно-комунікаційних технологій [14].

Так, у Вікіпедії поняття «електронне навчання» (англ. e-learning, скорочення від electronic learning) розглядається як система навчання за допомогою інформаційних електронних технологій. Часто тлумачиться як синонім таких понять: дистанційне навчання, навчання із застосуванням комп'ютерів, мережеве навчання, віртуальне навчання, мультимедійне навчання, мобільне навчання [6]. Віртуальне навчання – це процес і результат комунікативної взаємодії суб'єктів і об'єктів освіти у віртуальному освітньому середовищі, специфіку змісту якої визначають конкретні суб'єкти й об'єкти лише під час самої взаємодії [2]. На сьогодні в електронному навчанні важливе значення відіграють хмарні технології – це технології, які надають користувачам Інтернету доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і використання програмного забезпечення як онлайн-сервісу [23].

Крім того, ключову роль у професійному навчанні державних службовців мають відігравати інформаційно-комунікаційні технології, розвиток яких здійснюється на основі smart-технологій.

Термін SMART є аббревіатурою для самостійного, мотивованого, адаптивного, збагаченого ресурсами, із вбудованими технологіями (Self-directed, Motivated, Adaptive, Resource-enriched, Technology embedded) навчання. Це відкриває новий шлях розвитку «розумної» або smart-економіки, -освіти, -суспільства, здатних реагувати на глобальні зміни у світі та відповідати тенденціям технологічної революції. Громадянин smart-суспільства вчиться протягом усього життя, створює інновації, шукає спільно із владою шляхи розв'язання соціальних проблем, стає громадянином світу. Ключове завдання сучасної smart-освіти – це створення гнучкого та відкритого середовища навчання: використання гаджетів, відкритих освітніх ресурсів, системи управління ними. Просування smart-освіти пе-

редбачає: 1) розробку і впровадження цифрових підручників; 2) створення онлайн-класів і електронної системи оцінювання знань; 3) розширене використання освітніх ресурсів для громадських цілей; 4) зміцнення освіти у сфері етики використання ІКТ для розв'язання пов'язаних з ІКТ соціальних проблем; 5) підвищення кваліфікації вчителів для ширшого застосування smart-освіти; 6) створення основи для освітніх послуг тощо [10].

Висновки і пропозиції. Таким чином, інноваційні технології професійного навчання державних службовців сприяють розвитку їхнього критичного мислення та підвищенню ефективності діяльності, відіграють важливу роль у забезпеченні навчання упродовж життя. В умовах глобалізації та розвитку суспільства для забезпечення безперервного навчання державних службовців серед інноваційних технологій перевагу слід надавати технологіям розвитку критичного мислення (технологіям розвитку здатності до аналітичної діяльності, проектним технологіям, ігровим технологіям, методам стимулювання творчої активності, вирішення проблемних ситуацій тощо) та електронному навчанню на основі smart-технологій.

Список використаної літератури:

1. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю.В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство : [ел. наук. вид.] – 2015. – № 1 (4). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Bystrova.pdf>.
2. Віртуальне навчання / Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
3. Вовк О.Б. Системи електронного навчання – нові форми сучасної освіти / О.Б. Вовк // Математичні машини і системи. – 2015. – № 3. – С. 79–86.
4. Гарасим В. Електронне навчання у сфері професійної підготовки управлінського персоналу органів публічної влади / В. Гарасим, Г. Дзяна // Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 36. – С. 209–217.
5. Долженков О.О. Технологія портфоліо в аспекті автентичного оцінювання результатів професійної підготовки майбутніх фахівців / О.О. Долженков, Т.Г. Постоян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0B7IN9BNMs90VFQOTDNKTG00TEE/view>.
6. Електронне навчання / Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

7. Карта для розуму, або Коли у вас щось неординарне на думці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mojazarplata.com.ua/ua/main/start-carey/karta-dlya-rozumu>.
8. Кіреєва О. Спільноти практики та електронне навчання як інструменти професіоналізації публічних службовців / О. Кіреєва // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 4 (23). – С. 181–191.
9. Козяр М.М. Інтерактивні методика навчання у ВНЗ / М.М. Козяр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kpi.kharkov.ua/archive.pdf>.
10. Корсунська Л.М. Корейська концепція SMART-освіти: загальне навчання, цифрові підручники і SMART-школи / Л.М. Корсунська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Hp%20Pavilion%20g6/Downloads/Otros_2013_11_17%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Hp%20Pavilion%20g6/Downloads/Otros_2013_11_17%20(3).pdf).
11. Кухаренко В.Н. Стратегія корпоративного електронного обучения / В.Н. Кухаренко // Управление персоналом. – № 8(191). – 2009. – С. 53–55.
12. Меморандум неперервного образования Европейского Союза : [міжн. документ 2000 р.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.znanie.org/docs/memorandum.html>.
13. Методичні рекомендації : [інноваційний словник] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://metodivitalnya.at.ua/Innovazii/innov-slovník.pdf>.
14. Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси : наказ Міністерства освіти і науки України № 1060 від 01.10.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>.
15. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : наказ Міністерства освіти і науки України № 466 від 25.04.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
16. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності : наказ Міністерства освіти і науки України № 522 від 07.11.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00/paran13#n13>.
17. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки : Указ Президента України № 45/2012 від 01.02.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/45/2012>.
18. Про схвалення Концепції реформування системи підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1198-р від 28.11.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1198-2011-%D1%8>.
19. Птащенко Л.О. Інноваційний підхід у системі якісної підготовки фахівців з державного управління / Л.О. Птащенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Eir/2012_1/21-27.pdf.
20. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих : [навч.-метод. посіб.] / С.О. Сисоєва ; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
21. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : [навч.-метод. посіб.] / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко ; за заг. ред. О.О. Пометун. – К. : АСК, 2004. – 192 с.
22. Теорія та практика змішаного навчання : [монографія] / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю. Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столяревська ; за ред. В.М. Кухаренка. – Харків : Міськдрук ; НТУ «ХПІ», 2016. – 284 с.
23. Хмарні технології в навчанні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infosvit.if.ua/hmarni-tehnolohiji-v-navchanni/>.
24. Хьютагогіка / Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D1%8C%D1%8E%D1%82%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0>.
25. Як зробити складну задачу простою (інтелект-карти) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zhyvo.in.ua/yak-zrobiti-skladnu-zadachu-prostoyu-intelekt-karti.html>.

Прудюс Л. В. Инновационные технологии профессионального обучения государственных служащих

Статья посвящена исследованию инновационных технологий профессионального обучения государственных служащих, которые содействуют развитию их критического мышления и повышению эффективности деятельности. Проанализировано исследования отечественных ученых и нормативно-правовая база из отмеченной проблематики. Выявлено сущность и роль хьютагогики как направления в теории учебы и современного учения о непрерывном образовании как стиле жизни. Определено среди инновационных технологий профессиональной учебы государственных служащих информационно-коммуникационные технологии (электронная учеба, облачные технологии, виртуальная учеба, smart-технологии) и технологии развития критического мышления (тренинги, интеллектуальные карты (ментальные карты), кейс-стади, кластер и т. п.).

Ключевые слова: непрерывное образование, онлайн-образование, электронная учеба, smart-технологии, интерактивные технологии, критическое мышление.

Prudyus L. V. Innovative technologies of professional training for public servants

The article is dedicated to the research of innovative technologies in professional training for public servants that contribute to the development of their critical thinking and rise of their efficiency. Research papers of national scholars and legal framework on these issues were analysed. The essence and role of heutagogy as a direction in training theory and modern theory on lifelong learning as a lifestyle are studied. Among the innovative technologies of professional training for public servants the information and communication technologies (e-learning, cloud technologies, virtual training, smart-technologies) as well as technologies for critical thinking (trainings, intellectual cards (mental maps), case studies, cluster, etc.) are determined.

Key words: lifelong learning, online education, e-learning, smart-technologies, interactive technologies, critical thinking.